

מכתבים ממרסלבניה

(מסופרנו המיוחד)

טג'מורשי כ' תמוז תרפ"ב.

מלחמת השפות

אחת התוצאות הכי קשות וסבוכות שהשאירה לנו המלחמה היא מלחמת השפות. אמנם לגבי דידינו גם קודם שנהרס העולם ידענו את מלחמת השפות, יודית או עברית, או לא, עברית ולא יודית, לקריאה זו הרגלנו זה הרבה שנים. ואולם לגבי ידים לא נתקיימה כלל. והנה שנוי הנבולות במפת ארופה הביא לידי סכסוכים וקטמות שאינם סרים מסדר היום גם מעל שלחן הירוק של דייני-עולם. ואם "הם" מתנגחים ומתרוצצים בשאלה זו—אנו לא כל שכנו! מהזו שאף לא חלמנו עליו ולא עלה על דעתנו נתגלה לפנינו. "הגויים" מכריחים אותנו ללמד עברית—ואין אנו רוצים? תשאלו איפוא זה? הנה ארץ קטנה יש על כדור העולם וטרנסלבניה שמה. ובארץ מאנשרה זו מכריחים הרומנים את היהודים להנהיג בבתי ספריהם או את השפה הרומנית או את העברית, ויהודינו מתעקשים ונלחמים נגד הממשלה. תהיה איזו שפה שתהיה ורק לא עברית.

חזיון זה שאולי הוא יחירי בכל העולם, כדאי לעמד עליו ולפרשו. לפי הספירות הרשמיות האחרונות מכילה טרנסלבניה שלשה מליון רומנים, שני מליון אונגרים ומאתים וארבעים אלף יהודים. (אם יש להשען על ספירה זו אין להחליט היות והממשלה סדרה אותם לפי תוצאות הבחירות שנערכו לפני זמן מה וכידוע לא התנהגו הבחירות בכשרות גמורה). המעוט האונגרי הוא לפי זה חזק בטרנסלבניה ועל הממשלה להתחשב עם מעוט זה ברצינות, ואולי הוא המעוט היותר חזק בכמותו ועוד יותר באיכותו המטיל את פחדו על הממשלה כבוקרסט כי החלק הטרנסלבני שרומניה זכתה בו הוא היותר מסודר והיותר תרבותי בכל רומניה—כזה אין לפקפק. די להזכיר כי בטרנסלבניה בלבד נמצאים בתי ספר תיכוניים ממינים שונים פי ששים מאשר בכל רומניה. סדור מועצות עירוניות, הבולשת, מחלקת המסים, עיני החנוכה, מסלת הברזל וכו'—שעברו לרומנים כמו שהם מאונגריה. אין לדמותם לאלה שברומניה הגדולה. פה שורר סדר, שיון, ושם עוזבה בכל. ומפני כך כל כמה שהממשלה יכולה להסיר מעליה את השפעת האונגרים ותרבותם ולהמעיט את ערכם, כל האמצעים כשרים בעיניה, ואם גם תהיה אנוסה לותר על הרבה מצד שני ולהיטיב בזה למעוט אחר. כתוצאה מהחלטה זו נעשתה ממשלת רומניה פטרוזן לשפת עבר. למותר לי להזכיר כאן (מה שכבר תארתי באריכות באחד מכתבותי "בדאר היום") את השפעת היהודים והלקם בתרבות האונגרית. כי יהודי טרנסלבניה הנם עד היום ברבם הגדול אונגרים.

חשב חשבה הממשלה כי אחרי שיהודי טרנסלבניה יוכחו כי "אין אחרי מעשה בית דין ולא כלום" וכי הם הנם וישארו גם להכא מושלי טרנסלבניה—כי יתפכחו משכרונם האונגרי ויפנו לתרבות רומנית כמו לפנים לתרבות אונגרית. ברם היא טעתה. זה ארבע שנים מיום שהוכרזה טרנסלבניה לחלק מרומניה הגדולה, ואפילו יהודי אחד לא בית ספר יהודי לא הונחו את השפה האונגרית, אך ביותר, גדול כעסה נגד ב"ה היהודי. הממשיך לפי דעתה להנך מתקוממים נגדה. צעדה האחרון של הממשלה היא פקודה רשמית שהחל משנת הלמוד 1922 אסור ללמד בבתי ספר יהודיים—בין פרטיים ובין של הקהלות הנהנות מזכויות פומביות—למודים כלליים באונגרית, או רומנית או עברית, ואם רוצים—גם יהודית.

פקודה זו שבאה אולי בשעתה—היות והממשלה התרתה ביהודים עוד לפני שלש שנים שעליהם יהיה להסתגל לתנאים חדשים שבהכרח מביא עמו שלטון חדש—מן הנמנע שתצא לפועל. אם בפולניה וביתר ארצות המזרח ישנו מקום לב"ס עברי עממי—הנה בטרנסלבניה ב"ס עברי אין לו שום יסוד ועתיד. ולו הכריחה הממשלה את היהודים לזה כי אז מובטחני שאף יהודי אחד לא היה מוסר את בנו לב"ס כזה. תשעים ותשעה אחוזים מילדי בני ישראל אחרי גזרם את ב"ה העממי פונים לגמנויה, ובתי ספר תיכוניים עבריים (הוגי "מהתרבות" בקלונבורג שגם היא אונגרית במלא מובן המלה, ורק מספר שעות הוקצע גם ללמוד העברית) אין בארץ ואיך נאמר שהתלמידים יסעו להשתלם לבתי ספר תיכוניים עבריים חוצה לארץ? כלום זה אפשר? ומחי איפוא התועלת מבית ספר שכלו עברי! תאמר כדי למסר לבנו הנוף עברי הגון, לכגון דא, אין היהודי הטרנסלבני שרק אתמול עזב את אלילו האונגרי המתבולל—משתוקק ולשום מה איפוא, ב"ס עברי! מוכן שהחלטה זו שהממשלה עומדת עליה בכל תקף מעמידה בסכנה כל ב"ס היהודיים שרכשו להם אהדת הקהל ושהנם באמת הבסיס והמעצר האחרון בעד ההתבוללות.

מבלי לעמד על תפקידו העקרי שחנוד דור לאומי אין ב"ס זה ממלא הריהו סוף כל סוף ב"ס יהודי. הסכיבה סגירת ב"ה בשבת ובחגים, חגיגות שונות, תפלה בצבור, וכיוצא משפיעים על התלמידים לטובה, היות ורבים מהם לא ראו בבית אבותיהם סימן ליהדות.

כתוצאה מהחלטת הממשלה נקראה בחדש זה לקלונבורג ועידה שכל קהלה המחזיקה בב"ס השתתפה בה. ועידה זו שרב ציריה היו ממתנגדי ב"ס עברי. החליטה רק אחת, שאי אפשר לעבר לא לעברית ולא לרומנית. ורק בהשען על סעיף אחד הנוגע לזכויות המועטים שרומניה קבלה עליה בורסליה, הם מבקשים להשאיר גם להכא את שפת הלמודים שהיתה נהוגה עד כה, ושתנתן להם ארכה אי-מגבלה, ובמשך הזמן ישתדלו לעבר או לעברית או לרומנית. אם החלטה זו תשפיע על הממשלה להקל מעט את גזר-הדין—לא ידוע. ברם בדבר אחד מתנחמים. הם אומרים: ממשלת רומניה כאחשורש בשעתו "גוזר ואינו מקיים" וככה יש לקוות שעם כל חמר הפקודה לא ישניחו בה ועולם כמנהגו ינהג. מהאמור יוצא שהמלחמה היא רק: או שמקום השפה האונגרית תירש העברית או הרומנית. ליהודית אין מקום בטרנסלבניה ואולם החסידים ובעלי "האגודה" דעתם שונה, וככה זכינו גם לב"ס ששפת למודו "יודית".

קהלת דיש שנעשתה למבצר האורטור דוקסיה אחרי בודפשט בעטה גם בעברית וגם ברומנית. עברית מפני טעם "ידוע" ורומנית משום מה יאמרו הבריות: התבוללות חדשה... ולכן הנהיגו את השפה היהודית.

מי ששמע יהודי טרנסלבני מדבר יהודית, סקרן יהיה לראות גם ילדים הלומדים יהודית מפי מורה שלא רק שאינו יודע לכתב כי אם גם לדבר כהוגן יהודית... ואולם יהודי אדוק הסייד ואורטודוקסי פקה הוא, ובמקום ללמד מתוך ספרי למוד יהודיים (מסופקני אם בכל דיש ראה מי שהוא ספר למוד יהודי) מלמדים במקצת עפ"י ספרי למוד גרמניים, ובמקצת עפ"י אונגרים, ורק לא עברית. וכזה הראו לדעת כי אינם רוצים בעברית שחציונים מחללים את קדושתה בראש חוצות. נצחונם זה של הידישיסטים לראבונם לא יאריך ימים היות ורוב הילדים עזבו את ב"ה ואין את מי ללמד. שישו ידישיסטים הרבי מדיש סמך את ידיו עליכם...

מושה מוסלר